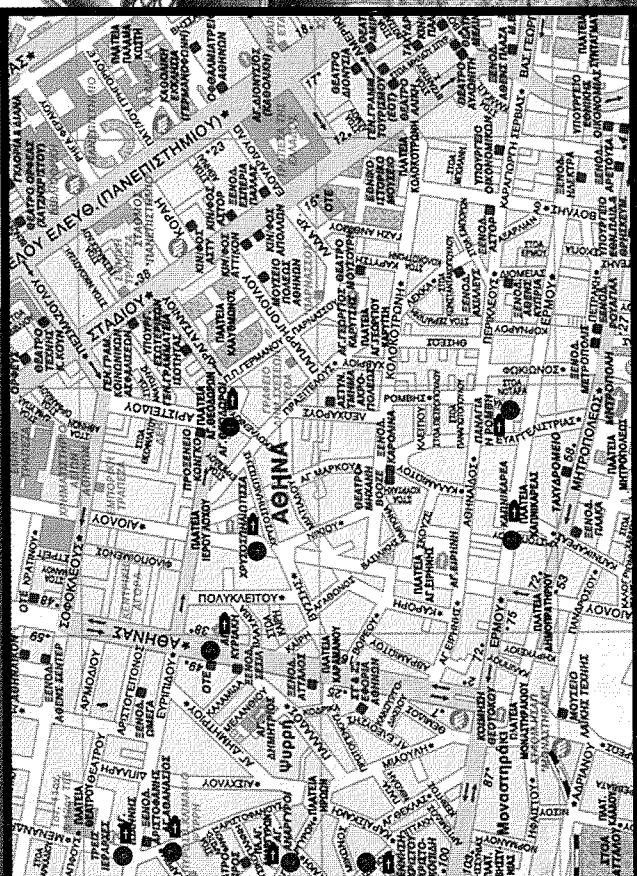

ΠΑΛΙΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

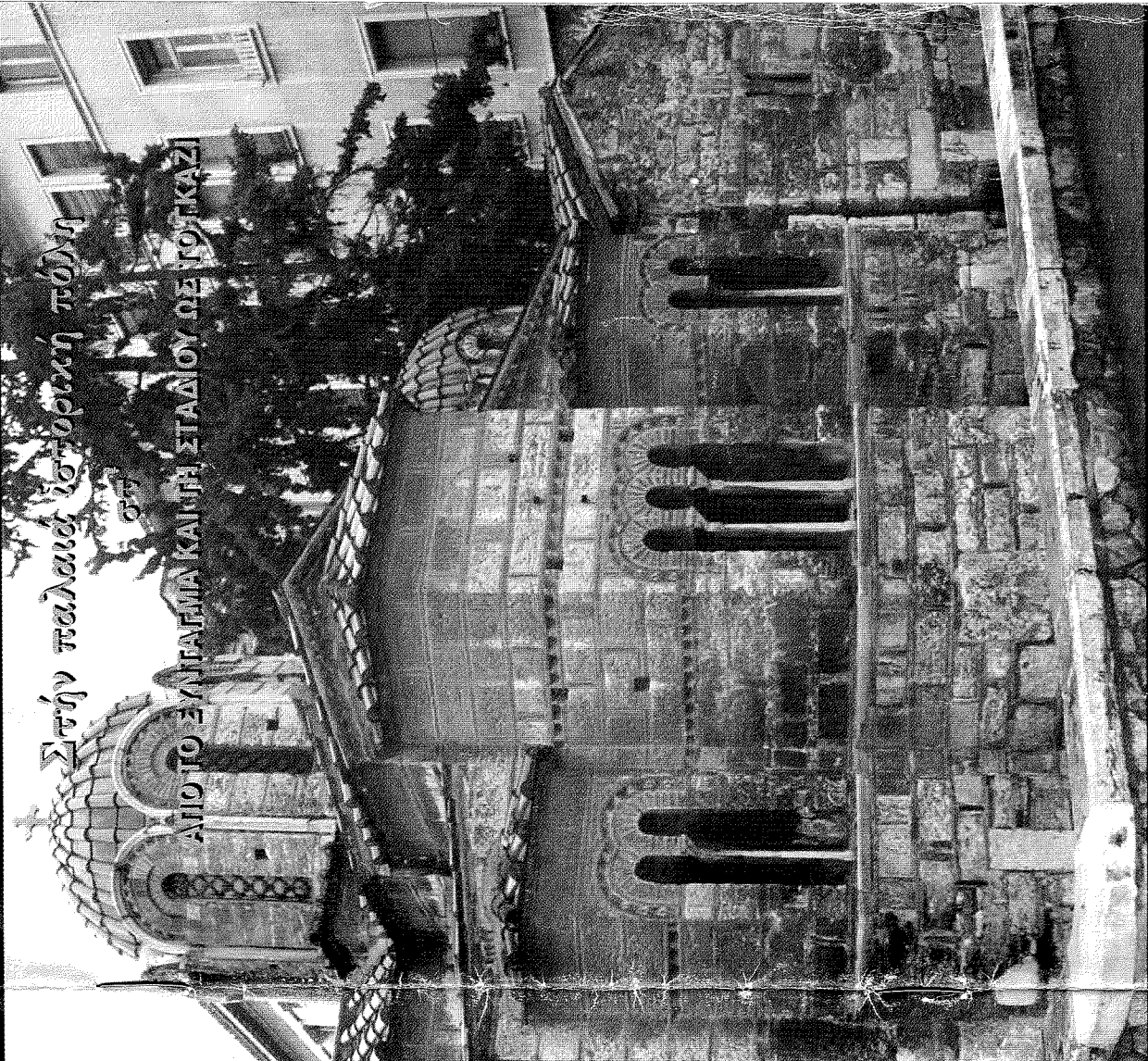
Στην παλαιά ιστορική πόλη

ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΑΔΙΟΥ ΩΣ ΤΟ ΓΚΑΖΙ

ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΑΔΙΟΥ ΩΣ ΤΟ ΓΚΑΖΙ

- 1 ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ
- 2 ΠΑΝΑΓΙΑ ΡΟΜΒΗ
- 3 ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ)
- 4 ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
- 5 ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ
- 6 ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΛΩΝΑ
- 7 ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
- 8 ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΓΥΡΟΙ ΨΥΡΡΗ
- 9 ΓΕΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (ΧΡΙΣΤΟΚΟΠΙΔΟΥ)

ΠΑΛΙΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

- Άγιοι Θεόδωροι
- Παναγία Ρόμβη
- Εισόδια τῆς Θεοτόκου, Καπνικαροέα
- Αγία Παρασκευή
- Αγία Κυριακή
- Άγιος Ιωάννης στην Κολώνα
- Άγιος Ἀθανάσιος
- Άγιοι Ἀνάργυροι Ψυχρή
- Γέννηση τοῦ Χριστοῦ (Χριστοκοπίδου)

Ἐκδοση:
Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Κείμενα:
Σοφοκλῆς Γ. Δημητρακόπουλος

Φωτογραφίες:
Χρήστος Μπόνης

Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:
Χρόνης Τσιαννάκας

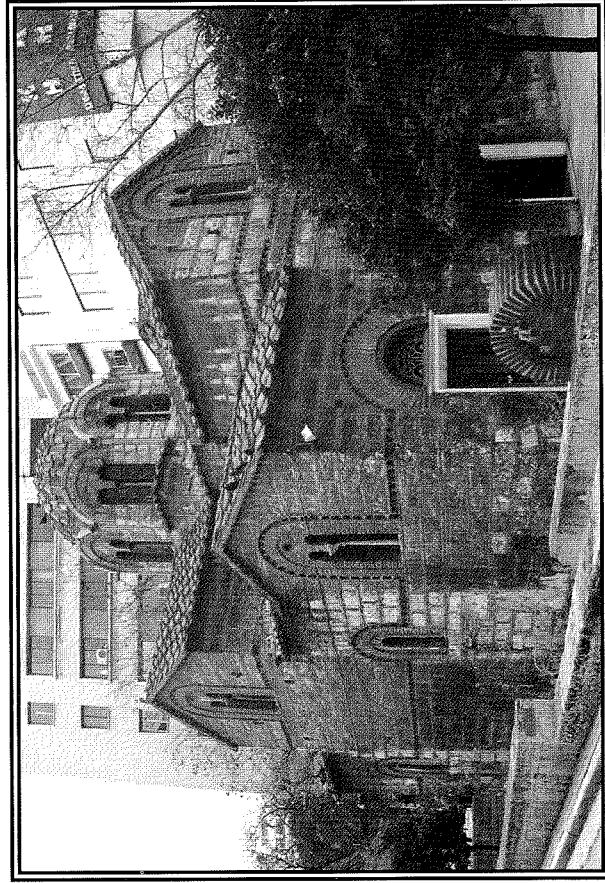
COPYRIGHT:
Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν
Ἀθήνα, Μάρτιος 2003

ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΑΣΙΟΥ ΩΣ ΤΟ ΓΚΑΖΙ

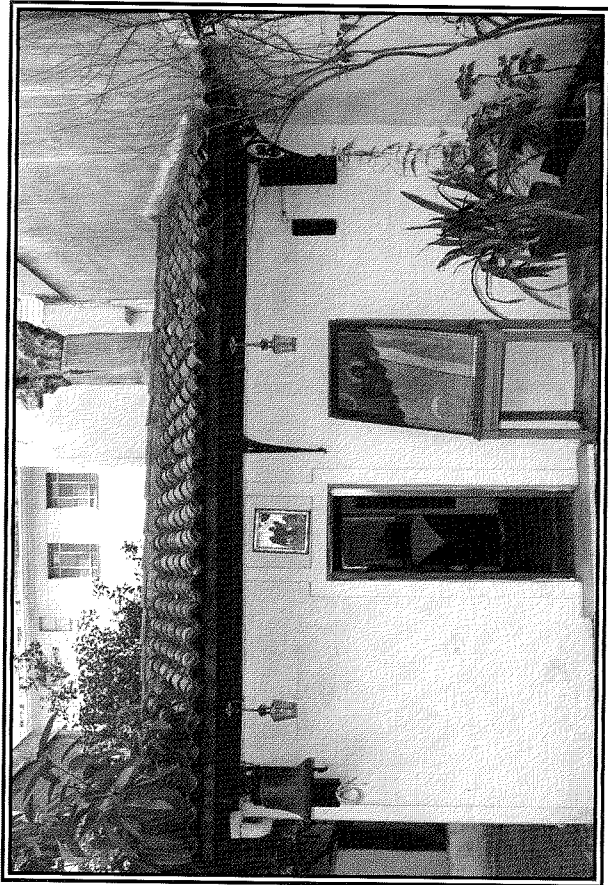
1. Ἅγιοι Θεόδωροι

Βρίσκεται στην πλατεία Κλαυθμώνος. Είναι κτίσμα τῶν μέσων τοῦ 11ου αἰ. καί ἀνήκει στὸν τύπο τοῦ δικιόνιου ναοῦ, ἀλλὰ σέ μία ἰδιαίτερη παραλλαγή: Ὁ δακτυωνικός καί μέ διλοβα μικρά παράθρα τρούλος στηρίζεται ἀνατολικά σέ δύο κίονες καί δυτικά σέ δύο πεσσούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνωσιματωμένοι στὸν δυτικό τοῖχο. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἐπιμελημένη πλινθοπερικλειστή τοιχοποιία τῆς ἐκκλησίας, πού ἔχει διακόσμηση μέ κοινικά γράμματα, φινιά, ζῶα κλπ. Στὴν ἀνατολική πλευρά ἔχει τρεῖς τριγωνικές ἀψίδες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μεσαία εἶναι πλαιότερη καί ψηλότερη καί στὴν κάθε πλευρά τῆς ἔχει ἡ καθεμιά ἓνα μονόλοβο παράθυρο, ἐνῶ οἱ ἄλλες δύο ἀψίδες εἶναι μικρότερες καί ἔχει ἡ καθεμιά ἀπὸ ἓνα διλοβο παράθυρο. Στὴ δυτική πλευρά ἔχει δύο θύρες, μέ ἀψίδαομα καί παραστάδες, μία στὸ κέντρο καί μία πρὸς βορρᾶ, ἐνῶ πρὸς νότο, ἀντὶ θύρας ἔχει ἓνα μικρὸ μονόλοβο ἀψιδωτὸ παράθυρο. Σέ ψηλότερο σημεῖο, ἔπάνω ἀπὸ τὴν κεντρική θύρα, ἔχει ἓνα διλοβο ἀψιδωτὸ παράθυρο. Στὴ νότια πλευρά ὑπάρχει μία ἀκόμα ἀψιδωτὴ θύρα μέ ἓνα διλοβο ἀψιδωτὸ παράθυρο, καί λίγο πῖο πάνω ἓνα πλατὺ τρίλοβο μεταγενέστερο κωδωνοστάσιο. Στὴν ἴδια πλευρά ὑπάρχουν ἀκόμα δύο μονόλοβα παράθρα καί ἓνα διλοβο. Ἀντίστοιχα ὅμοια παράθρα ὑπάρχουν καί στὴ βόρεια πλευρά, ἀλλὰ δέν ἔχει ἀνοίξει σ' αὐτὴ θύρα.

Στὴ θέση τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε ἄλλη, παλαιότερη, μὰ ἀπὸ τίς δώδεκα πού, σύμφωνα μέ τὴν παράδοση, ἐνήγγυσε στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τῆς ἡ αυτοκρατορία Εὐδοκία (+ 460). Τὴ σημερινὴ ἐκκλησία, πρὸς τιμὴ τοῦ μάρτυρος

Ἅγιοι Θεόδωροι

«*Άγιος Ιωάννης στην Κολώνα*»

Ερυθρίδου, σέ οικόπεδο που άνασκαπτόταν για άνέγερση οικοδομής, βρέθηκε μωσαϊκό δάπεδο και χριστιανικά γλυπτά του 5ου αϊ. μ.Χ.

Η εκκλησία σήμερα είναι ένοριακό παρεκκλήσιο του Ναού του Άγιου Δημητρίου Ψυχρή.

7. «*Άγιος Αθανάσιος (Μετόχι)*»

Βρίσκεται στην οδό Άριστοφάνους 32 στή συνοικία Ψυχρή και είναι Μετόχι τής Μονής τής Χρυσολεόντισσας τής Αγίνας. Πρόκειται για κεραιοσκεπή μονόκλιτη βασιλική, που έχει, όπως και η Παναγία τής Ρόμβης, σύνθετη στέγη, που άπαρτίζεται από κυλινδρική κμάρα, που άνατολικά και δυτικά καταλήγει σέ τετάρτοσφαιρία, που βαινουν επάνω σέ ημιχώνια. Είναι μία από τς τέσσερις εκκλησίες τής βυζαντινής έποχής που έχουν την ίδια τεχνολογία κατασκευής και τοποθετούνται στην ίδια περίοδο (Ρόμβη, Παντάνασσα, Άγιοι Άναργυροι Παναγίου Τάρου). Από τς επάρχουσες εικόνες χαρακτηριστική είναι η εικόνα του Αγίου Διονυσίου, Αρχιεπισκόπου Αγίνης, του εκ Ζακύνθου.

8. «*Άγιοι Ανάργυροι Ψυχρή*»

Βρίσκεται στην οδό Άγιων Άναργύρων 19, και περιλείεται από τς οδούς Τάκη, Ρήγα Παλαμίδα και Κατασκευογιάννη. Ανήκει στον μοναδικό στην Ελλάδα τύπο του σταυροειδούς ναού με διπλοδολικό τρούλο, και στην αρχική του μορφή ήταν κτίσμα του 11ου αϊ. Τό 1908, λόγω των ένοριακών άναρχών, μεγεθύνθηκε, με άποτελεσμα νά παρεμορφωθεί αίσθητά.

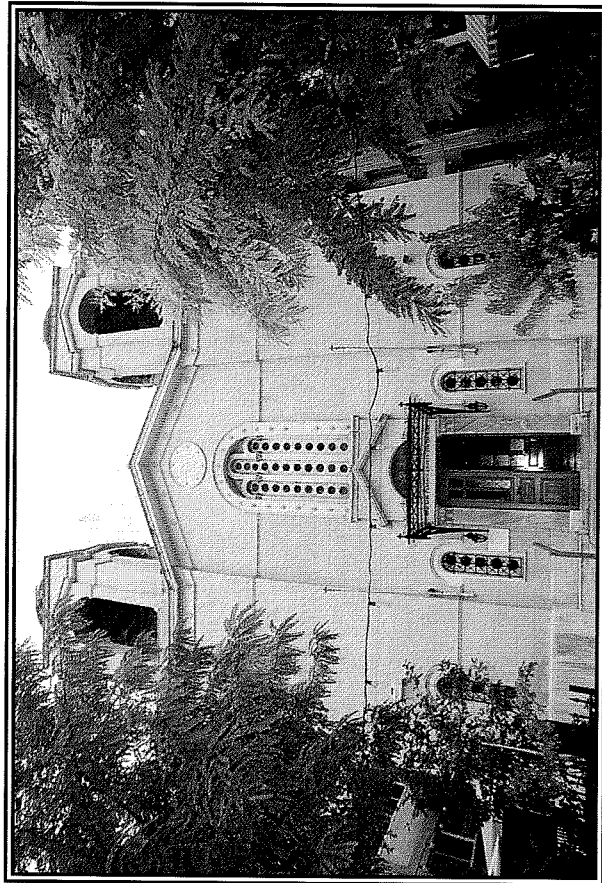
Κατά τήν παράδοση, στίς κρύπτες του στά χρόνια τής Έπανάστασης του 1821 άποθηκεύονταν πολεμοφόδια, ενώ η ίδια η εκκλησία άποτελοσε και τόπο συνά-

ντισης άγωνιστών, εξαιτίας μάάλιστα του γεγονότος αυτού η γειτονική πλατεία ονομάστηκε «Πλατεία Ηρώων». Στην εκκλησία των Άγιων Άναργύρων είχε ταφεί και ο φρούραρχος τής Ακρόπολης Παναγιώτης Κτενάς, που βρήκε ήρωϊκό θάνατο στις 10 Ιουνίου 1822, επάνω μάάλιστα στον τάφο είχε χαραχθεί τό επίγραμια: «Ελλήνων νίκης άγγελος έπαθες ξένον πάθος».

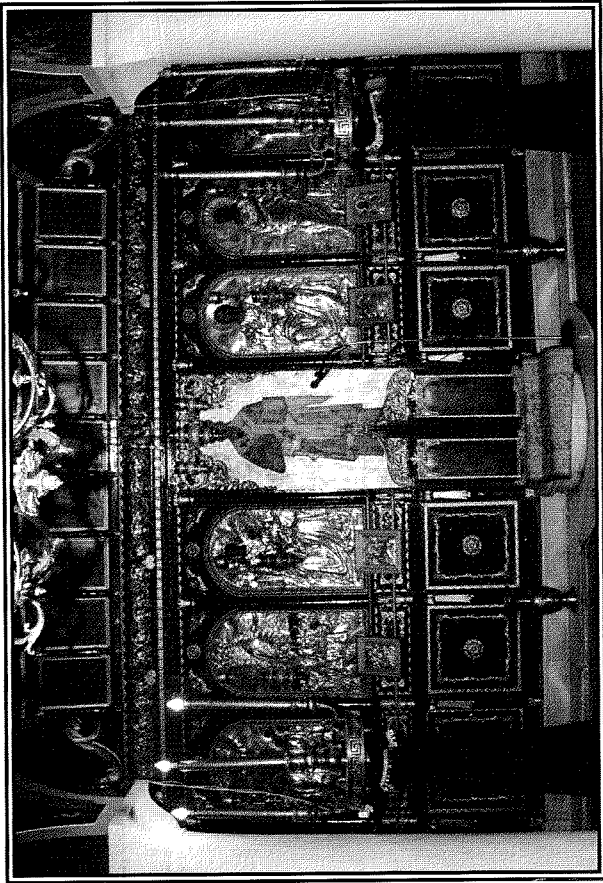
Έπίσης, σύμφωνα με εύσβητή παράδοση, στην εκκλησία ύπηρετησε ως διάκονος μετάξυ των έτων 1882-1885 και ο Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως. Στά τέλη του 19ου αϊ. και στίς άρχές του 20ου κατά καιρούς στην εκκλησία λειτουργούσε και έξομολογούσε και ο άλλος Άγιος, ο Παπα-Νικόλας Πλανάς (+1932), ενώ εκκλησιάζονταν τακτικά και ένιοτε έφάλλαν και οι Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης και Άλέξανδρος Μωραΐτιδης. Μάλιστα, στή γωνία των οδών Σαρρή και Άγιων Άναργύρων βρισκόταν και τό παντοπωλείο των Άδελφών Βασιλείου και Δημητρίου Καρχιμάνη, όπου σύχναζε ο Παπαδιαμάντης και όπου έγραφε έκλεκτές σελίδες του λογοτεχνικού του έργου.

9. Η *Γέννησις του Χριστού (Χριστοκοπιίδου)*

Βρίσκεται στή συνοικία Ψυχρή και στην οδό Χριστοκοπιίδου 2, κοντά στην έβραϊκή συνοικία. Στή θέση τής ύπηρχε εκκλησία των μεταβυζαντινών χρόνων, που άνηκε στην έπιφανή οικογένεια Κοπίδη (Χριστός του Κοπίδη= Χριστοκοπιίδης). Σύμφωνα με τς υπάρχουσες πηγές, η εκκλησία είχε και ύπώγεια κρύπτη (είδος κατακόμβης) με τοιχογραφίες, ενώ στά έτη γύρω στο 1570 η εκκλησία ήταν κεντρο κοινωνικής μέριμνας τής Αγίας Φιλοθής προς τούς κατοίκους τής συνοικίας. Μετά τήν Άπελευθέρωση, αφού άποκαταστάθηκε από τόν άρχιτέκτονα

«*Η Γέννησις του Χριστού (Χριστοκοπιίδου)*»

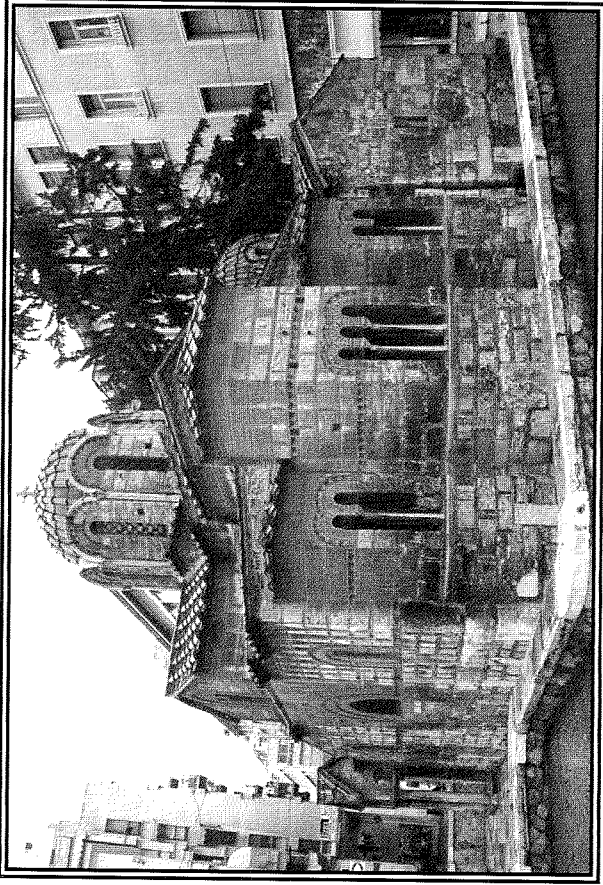
Παναγία Ρώμη

Τό 1966, μέ δαπάνες του Τ.Α.Κ.Ε. (σήμερα Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε.), στό όποιο άνηκει, και μέ τήν επίβλεψη τής άξιόδοιας Έφορείας Βυζαντινών Άρχαιοτήτων, έγιναν έξοχάσιες συντηρήσεις. Άπό τήν άφαίρεση τών παλαιών επιχρισμάτων διαπιστώθηκε ότι ή τοιχοδομία ήταν κοινής κατασκευής και άμελούς εμφάνισης, και γι' αυτό έγιναν πάλι επιχρισματα. Στά 1973-1974 μπροστά στή νοτιοδυτική γωνία τής εκκλησίας βρέθηκαν λείψανα τοιχοποιίας, τμήμα ίωνικής βάσης, δύο τεμάχια άφράβδωτου κίονα και θραύσμα άπό στόμιο πιθαριού.

Τό σημερινό όνομα «Ρώμη» προήλθε προφανώς άπό τόν άνακαινιστή τής (ή κτίτορά τής), που άνηκε στήν οικογένεια Ρώμη ή Ρούμη, δεδομένου ότι σέ παλαιά άθηναικά συμβόλαια άπαντάται τό 1622 ό νοτάριος Ρούμπας.

3. Εισόδια τής Θεοτόκου (Καπνικαρέα)

Βρίσκεται στήν όδό Έρμιού, στή συμβολή μέ τήν ομώνυμη όδό και τήν όδό Καλαμιώτου. Άνήκει στον τύπο του σύνθετου τετρακίονιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού, μέ τόν γνωστό έλαφρύ άθηναικό τρούλο τής εποχής, και μέ νάρθηκα. Οί κίονες είναι παλαιοχριστιανικής εποχής. Η τοιχοποιία στά χαμηλά μέρη είναι άπό δόκιους, που μερικοί προέρχονται άπό παλαιοχριστιανικά μνημεία και έχουν τοποθετηθεί κατά τρόπο που νά σχηματίζουν σταυρούς, ενώ στά άνώτερα έχει γίνει μέ τό γνωστό πλινθοπερικλειστο σύστημα. Είναι κτίσμα του 11ου αϊ. (λίγο μετά τό 1050) και, κατά τήν παράδοση, οικοδομήθηκε στή θέση παλαιότερης εκκλησίας, κτίματος και αυτής τής Άθηνάιας αυτοκρατορίας Εύδοκίας (5ος αϊ.), γι' αυτό και λεγόταν και «Εκκλησία τής Βασιλοπούλας».

Εισόδια τής Θεοτόκου (Καπνικαρέα)

Πιθανόν στά τέλη του 11ου αϊ., στή βόρεια πλευρά προστέθηκε τό παρεκκλήσιο τής Άγίας Βαββάρας, που είναι ρυθμιού μονόκλιτης βασιλικής μέ τρούλο. Τό παρεκκλήσιο αυτό, λόγω τής φθοράς, άνακατασκευάσθηκε άπό τόν όπλαρχηγό του 1821 Πρεντζα και έλαβε τή σημερινή του μορφή. Άκόμα, στά τέλη του 11ου αϊ. στις άρχές του 12ου αϊ., προστέθηκε άνοιχτό προστώο-έξωνάρθηκας, μέ δικλινείς στέγες επάνω σέ ισάριθμους θόλους, μέ δίλοβα και μονόλοβα παράθυρα στή δυτική πλευρά και μέ μικρό κοιμηό, στεγασμένο πρότυλο μέ δύο κοιμούς κωνόσκους στή νότια. Μεταγενέστερα, τά τοξωτά άνοιγματα του προνάου κλείστηκαν μέ ύαλοστάσια, ώστε σήμερα, σέ συνδυασμό και μέ τό γεγονός ότι ή είσοδος βρίσκεται κάτω άπό τήν επιφάνεια του δρόμου, τό οικοδόμημα νά έχει χάσει άρκετά άπό τήν παλιά του κοιμηή μορφή.

Οί τοιχογραφίες είναι τών μέσων του 20ου αϊ., ή Πλατυτέρα μάάλιστα είναι έργο του Φ. Κόντογλου (1942), ενώ τό ψηφιδωτό τής είσοδου τής Έλλης Βούλα (1936).

Και ή εκκλησία αυτή υπέστη πολλές φθορές κατά τήν Έπανάσταση, οι όποίες όμως επιδιορθώθηκαν λίγο κατόπιν, άφού όμως πρίν, τό 1834, χάρη στήν επέμβαση του πατέρα του Όθωνα βασιλιά τής Βαυαρίας Λουδοβίκου, σώθηκε άπό τήν κατεδάφιση. Τον ίδιο κίνδυνο αντιμετώπισε και μέ κυβερνητική άπόφαση τής 20ης Αυγούστου 1863, πρίν όμως και τότε, χάρη κυρίως στήν σθεναρή παρέμβαση του Μητροπολίτη Άθηνών, ή άπόφαση άκυρώθηκε. Μέ τόν νόμο 1268/1931 ή εκκλησία παραχωρήθηκε στό Πανεπιστήμιο Άθηνών γιά τήν άσκηση τών φοιτητών τής Θεολογικής του Σχολής.

Ός προς τό όνομα, σημειώνουμε πώς ή εκκλησία άπαντάται μέ τά όνόματα

Καπνικαρέα, Καμουχαρώσισα κ.ά. Η όνομασία προέρχεται είτε από τη λέξη «Καπνικάριος», που σήμαινε τό πιθανό έπαγγελμα του κτίτορα, εϊσπράκτορα δηλαδή του «καπνικου» φόρου (=φόρου καπνοδόχου = φόρου οικοδομίου), που πρώτος είχε επιβάλει ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Α΄ (802-811), είτε από πιθανή γεννίαση της εκκλησίας με τά εργαστήρια των «καμουχαδών» ή «καμουχαδών» (μεταξωτών ύφασμάτων), είτε γιατί ή εικόνα ήταν σχετισμένη με «καμουχά», είτε γιατί έκαμε θαύματα-χάρεις (κάμνει χάρεις=καμουχαρωώτισσα).

4. Άγία Παρσασκενή

Βρίσκεται στην οδό Αϊόλου 62, δίπλα στη μεγάλη Έκκλησία της Χρυσοσπηλιώτισσας. Άνήκει στον τύπο της μονόκλιτης καμφοσκεπαστης βασιλικής και έχει δύο τυφλά τόξα στη βόρεια και τή νότια πλευρά. Ο χρόνος ανέγερσης της τοποθετείται στην Τουρκοκρατία.

Μεταγενέστερα «ανοίχθηκαν» τά τυφλά τόξα και στη βόρεια πλευρά κτίσθηκε μικρή παράλληλη προσθήκη (διάδρομος), στη όποια έχει κατασκευασθεί μία αναστάσταση του Φρικτού Γολγοθά, ενώ στη νότια δημιουργήθηκαν μία θύρα και ένα μεγάλο παράθυρο.

Ο Δημ. Καμπούρογλου αναφέρει ότι ή Άγία Παρσασκενή παλαιά ήταν παρεκκλήσιο της Χρυσοσπηλιώτισσας, αλλά τό 1762 παραχωρήθηκε ως Μετόχι στη Μονή του Όσιου Μελετίου του Κιθαιρώνα, γηγενός που προέκυψε, κυρίως, από τήν ανάγκη νά έχουν ένα κατάλυμα οι μοναχοί, όταν αναγκάζονταν νά παραμεινουν για κάποιες ημέρες στην Άθήνα. Άς σημειωθεί πός οι μοναχοί του Όσιου Μελετίου περιέβαλλαν με ιδιαίτερη τιμή τήν Άγία, παραλαύειος μάλιστα ναός της ύπηρχε και στη θέση Πουρνάρι Οινόης.

Άπό τό 1883 έως τό 1928 ή εκκλησία, επειδή ή κυρίαρχη Μονή είχε προσαρτηθεί στη Μονή Φανερωμένη Σαλαμίνας, ακολούθησε και αυτή τήν τύχη της, γι' αυτό και λεγόταν «Αιγινήτικο Μετόχι». Σήμερα ανήκει πάλι στη Μονή του Όσιου Μελετίου.

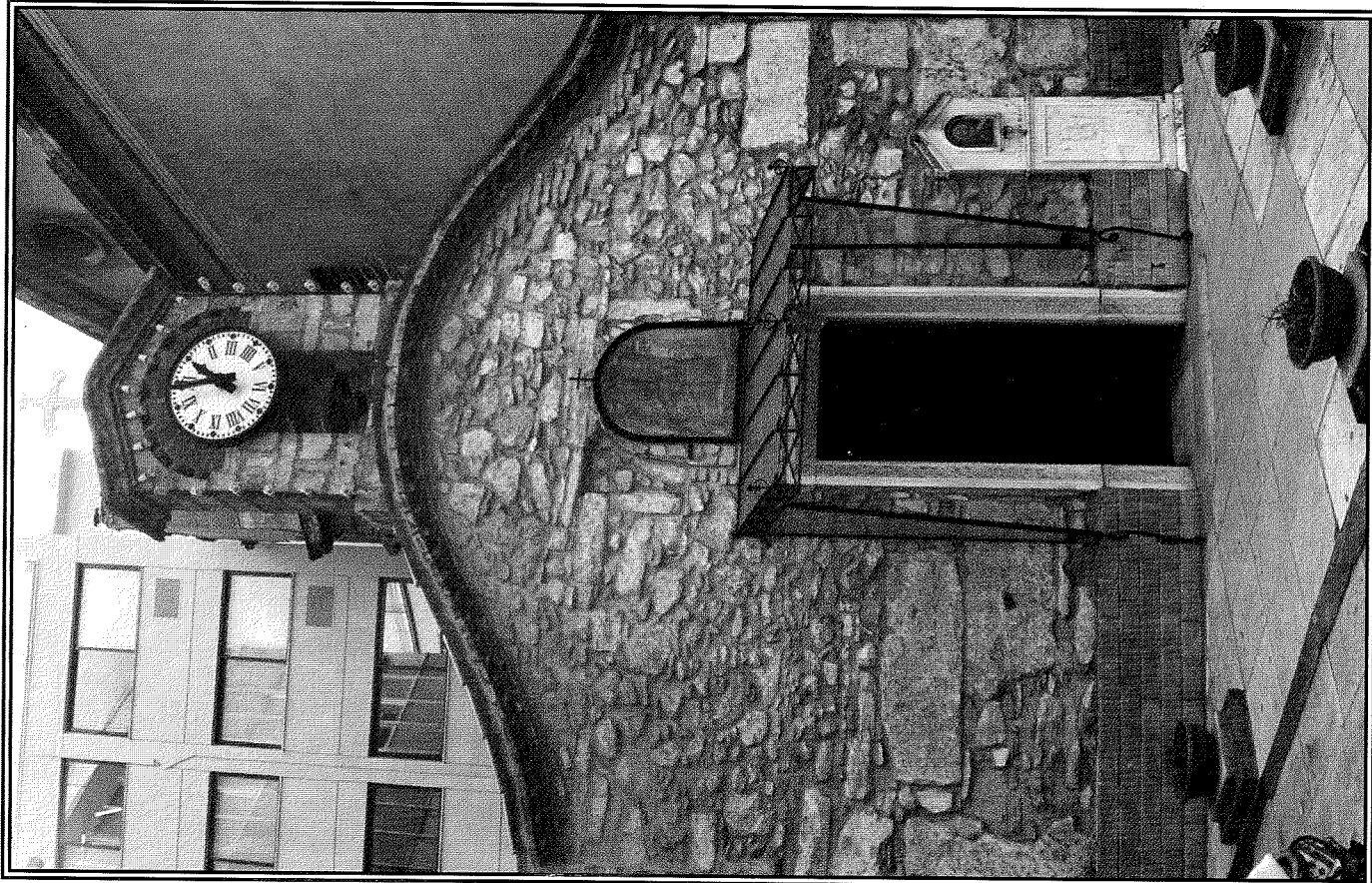
5. Άγία Κυριακή

Βρίσκεται στην οδό Άθηνάς, άριθ. 28. Είναι μικρή, διαστάσεων 11Χ3,50 μ., μονόκλιτη καμφοσκεπαστη βασιλική. Στη βόρεια και νότια πλευρά έχει από ένα χαμηλό τυφλό τόξο. Η ανέγερσή της τοποθετείται στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Μεταγενέστερα τό νότιο τόξο ανοίχθηκε, και έτσι ή εκκλησία επικοινωνεί με νεότερη στενή προσθήκη. Μεταγενέστερο είναι και τό μεγάλο παράθυρο της βόρειας πλευράς.

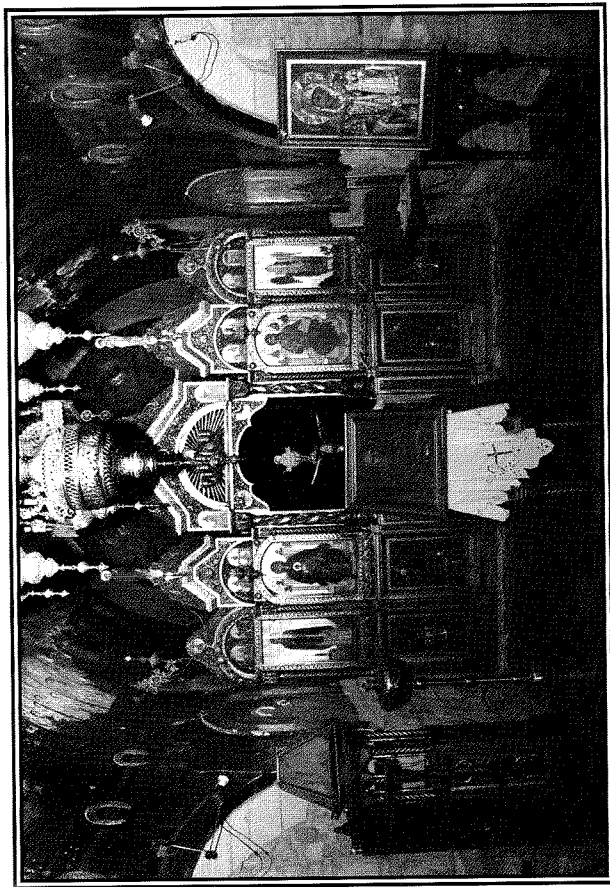
Οι τοιχογραφίες του Ναού είναι νεότερες, δυστυχώς άγνωστου, έμπειρου όμως, άρμογράφου. Διακρίνονται για τήν τεχνική και τή θεματολογία τους. Μνημονεύουμε ένδεικτικά στη νότια πλευρά τής δώδεκα τοιχογραφίες, που είναι έμπνευσμένες από τό Σύμβολο της Πίστεως («Πιστεύω...») και τής όκτώ από τήν Κυριακή προσευχή («Πάτερ ήμών...»), και στη βόρεια πλευρά αυτές που είναι έμπνευσμένες από τους εικοστέσσερις όίκους του Άκάθιστου Ύμνου.

Άγία Παρσασκενή

Αγία Κυριακή

Αγία Κυριακή

Σύμφωνα με την παράδοση, η εκκλησία της Αγίας Κυριακής ήταν κοιμητηριακός Ναός νεκροταφείου, που υπήρχε μεταξύ αυτής και της Παντάσασ (Μοναστηράκι). Σ' αυτό ίσως συννηγορεί και η, νεότερη βέβηλα, τοιχογραφία της ΜΕλλουσας Κόρης.

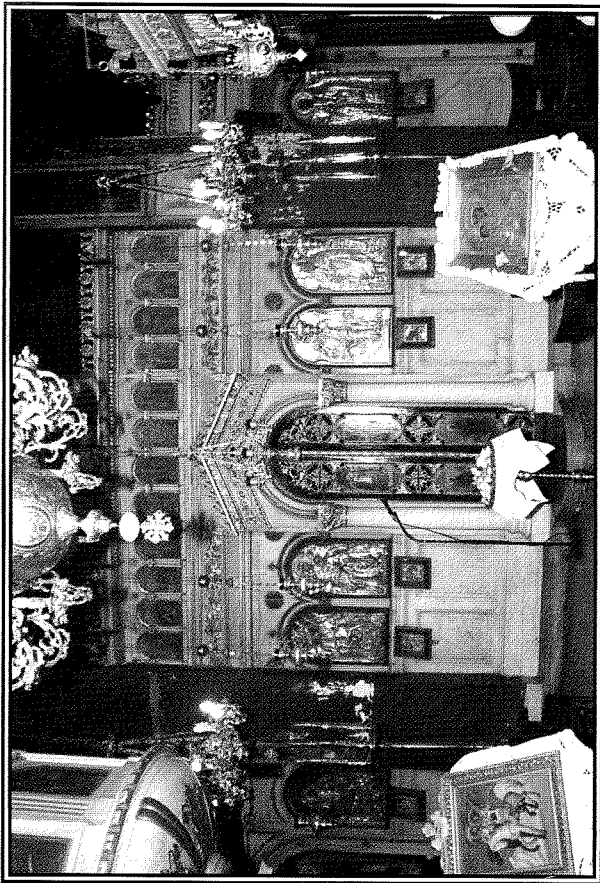
6. Άγιος Ιωάννης στην Κολώνα

Βρίσκεται στην οδό Ευριπίδου 70. Είναι μικρή μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, που τοποθετείται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι ο άρχαίος, με κορινθιακό κιονόκρανο, κίονας, που βρίσκεται στο Ίερό Βήμα και ξεχει από την στέγη. Η Αγία Τράπεζα είναι έντοιχιμένη στην άκίδα του Ίερού Βήματος.

Η Εκκλησία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και εορτάζει στις 29 Αυγούστου. Οι παλαιοί Άθηναίοι πίστευαν πως ο Τιμιος Πρόδρομος έχει θαιματουργική ιδιότητα ως προς την ίαση από πυρετό. Αναφέρει παράδοση, που διέσωσε ο Δημ. Καμπούρογλου: Ο Ιωάννης ο Πρόδρομος «στα τελευταία του έστησε μια κολώνα, και στο θεμέλιό της έδεσε όλες τις αρρώστιες με μετάξια λογιό-λογιό χρώματα, και τά 'εχωψ' εκεί βαθιά και από πάνω τους έβγαλε την κολώνα και είπε: Σάν θά πεθάνω, όποιος αρρωστήσει, νά 'ρθει νά δέσει ένα μετάξι στην κολώνα τρεις κόμπους, μέ ό,τι χρώμα έχει ή αρρώστια του, και νά πεί τρεις φορές: "Αί-Γιάννη μου, έγώ δένω την αρρώστια μου και ή χάρη σου νάν τήνε λύσει", κ' εύθης θά γυατρευτεί». Αυτόνόητο είναι ότι δοξασίες τέτοιες, που έχουν προχριστιανική προέλευση, δέν είναι θεολογικά όρθές.

Τό 1917 δυτικά της εκκλησίας του Άγιου Ιωάννη και άριστερά στην οδό

2

Άγιοι Θεόδωροι

Θεοδόρου του Τήρωνος (;) αρχικά, ανήγυρε ο σπαθαροκανδιδάτος βυζαντινός αξιωματούχος, που είχε τό δικαίωμα νά φορεί λευκή τήβεννο, Νικόλαος Καλόμαλος, επειδή η προηγούμενη εκκλησία ήταν μικρή και πολύ σαθρή. Σχετική είναι η ακόλουθη επιγραφή, που έχει έντοιχισθεί επάνω από τή δυτική κεντρική είσοδο και τής όποιος, επειδή σε μερικά της σημεία είναι θραυσμένη, ή ανάνηωση δέν είναι καθ' όλα βεβαία:

+ Τόν πρην παλαιόν ὄντα σου ναόν, μάρτυς, και μικρόν και πλήριν και σαθρόν λίαν, ανήγειρεν Νικόλαος σός οίκετης, ὁ Καλόμαλος, σπαθαροκανδιδάτος, ὅς εὔρεν σε προσάτην παιδιόθεν μέγαν, βοηθόν και πρόμαχον πολλῶν κινδύνων· ὄν και πρέσβευε του ἄνω τυχέιν κλήρου, λαβόντα τήν ἄφρασιν τῶν εσφαλμένων.

Επιγραφή σε ἄλλη μικρή έντοιχισμένη πλάκα, δίπλα από τήν προηγούμενη, αναφέρει:

+ Μηνί Σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιώνος γ', ἔτους ϚΦΝΗ, δηλαδή 1049, ἄλλ' οἱ επιστήμονες δέν συμφωνοῦν ἄν υπάρχει σχέση ανάμεσα στίς δύο επιγραφές.

Όσον ἀφορά τόν κτίτορά της, έχει διασωθεῖ ή σφραγίδα του, ή ὁποία ἀναγράφει:

Νικολάου σφράγιμα
του Καλόμαλου.

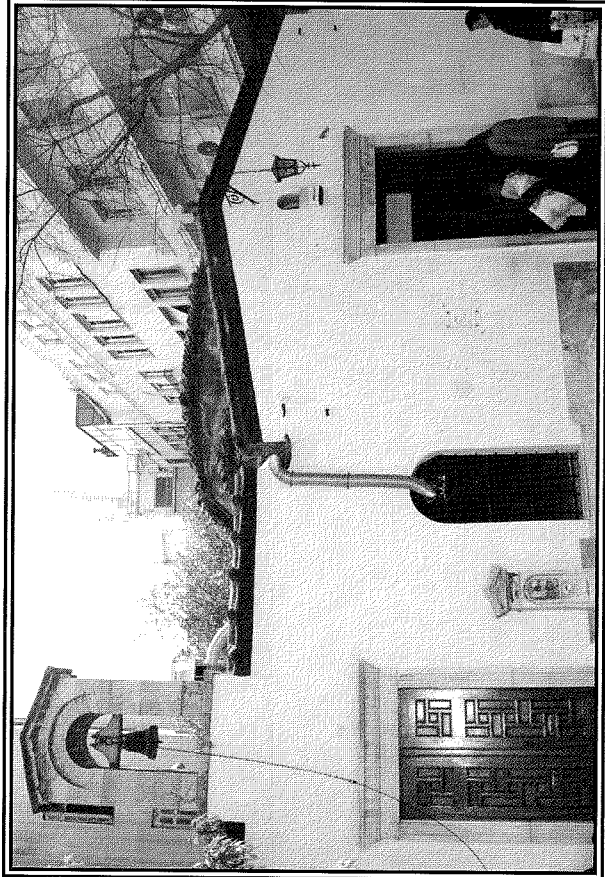
Μερικοί ἔρευνητές, μέ βάση ἐπιστολή του Πάπα Ἰννοκεντίου, του ἔτους 1208, διατυλιγοῦν τήν ἄποψη πὸς ἡ εκκλησία ἦταν Καθολικό Μονής· πάντως στή πρῆν ἀπό τήν Ἐπιανάσταση χροῖνα, ὅπως και γιά πολλά μετά ἀπό αὐτήν, ἦταν

ἐνοριακή. Σήμερα είναι παρεκκλήσιο του Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε. Ἐξαιτίας τῶν πολλῶν φθορῶν που υπέστη κατά τή διάρκεια του ἱεροῦ Ἄγωνα, λίγο ἀργότερα, τό 1840, ἐπισκευάσθη, μέ συνδρομή πολλῶν, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν και οἱ βασιλεῖς Ὀθων και Ἀμαλία, μάλιστα ἐπί σειρᾶν ἑτῶν, στίς 8 Σεπτεμβρίου κάθε ἔτους, τελούνταν «ἡ ἐπέτειος ἑορτή». Τό 1910, κατά τήν πλανάστρωση του Ναοῦ, διαπιστώθηκε κάτω ἀπό τό δάπεδο ἡ ὑπαρξη τάφων. Ἐπίσης στή ἔργα συντήρησης του Ναοῦ τό 1967, βρέθηκαν ἀπό τήν Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία ἄλλοι δεκαεξί τάφοι και τμήμα μωσαϊκοῦ δαπέδου ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἡ εκκλησία τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἔχει χαρακτηρισεῖται ἀπό εἰδικούς ὡς τό καλύτερο βυζαντινό μνημεῖο τής πόλης.

2. Παναγία Ρόμβη

Βρίσκεται στήν ὁδὸ Εὐαγγελιστρίας 10, κοντά στή Μητρόπολη, και εἶναι ἀφιερωμένη στήν Κοίμηση τής Θεοτόκου. Προέκειται γιά τρίκλιτη κωμφοροσκέπαστη βασιλική, που ἡ στέγη της εἶναι «σύνθετη», ἀποτελεῖται δηλαδή ἀπό κυλινδρική καμάρα, που ἀνατολικά και δυτικά καταλήγει σέ τεταρτοσφαιρία, που βρίθουν ἐπάνω σέ γωνιαῖες κόγχες (ἡμιχόνια). Τά κλίτη της χωρίζονται μέ δύο σειρές κιο-νοποικιῶν. Εἶναι ἀρχικό κτίσμα τῶν βυζαντινῶν χρόνων (ὁ τύπος εἰσήχθη στήν Ἑλλάδα μεταξῦ τῶν ἑτῶν 700-1000), που ἀνακαινίστηκε στή χροῖνα τής τουρκοκρατίας. Μεταγενέστερα, στή βόρεια πλευρά προστέθηκε διόκλιτη βασιλική.

Παναγία Ρόμβη

Χριστιανό Χάνσεν ή στέγη του, που είχε καταρρέψει εξαιτίας των πολεμικών επιχειρήσεων, στέγασε προσωρινά τόν "Άρειο Πάγο, μόλιστα μνημονεύεται ότι στα έγκαινα της εκεί λειτουργίας του "Ανωτάτου Δικαστηρίου λειτουργήσαν έπτά άρχιερείς και παρέστη η βασίλισσα Άμαλία, Ιστώμενη σέ θρόνο, στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται άστέρας με 16 άκτινες. Ο Ξυλόγλυπτος θρόνος φυλάσσεται ως σήμερα στην έκκλησία (στο ιερό Βήμα).

Εξαιτίας της αύξησης του αριθμού τών ένοριτών, γύρω στά 1880 στή θέση της παλαιάς έκκλησίας οικοδομήθηκε ο σημερινός ναός, που είναι τριζυλιτη βασιλική μέ τρούλο, μέ τή διαφορά ότι αντί κίωνων έχει πεσσούς. Επίσης, στά δύο άκρα της δυτικής πλευράς κατασκευάστηκαν δύο πυργοειδή κωδωνοστάσια. Από τήν παλαιά έκκλησία διασώζεται ή "Αγία Τράπεζα, που είναι μαρμάρινη παλαιοχριστιανικής προέλευσης και στηρίζεται επάνω σέ κιονίσκο, όπως επίσης διασώζεται και τμήμα του βορείου τοίχου. Επίσης σώζονται και μερικές παλαιές φορητές εικόνες (π.χ. "Άγιος Σπυρίδων, "Άγιος Παντελεήμων, Άποτομή Τιμίας Κεφαλής του Προδρόμου κ.ά.). Οι υπάχουοες τοιχογραφίες είναι του τέλους του 19ου αϊ. και τών άρχών του 20ού. Από αυτές σημειώνουμε τόν ξαίρετο Παντοκράτορα και τήν Πλατυτέρα της άψίδας του Ίερου Βήματος, όπου ή Θεοτόκος εικονίζεται ένθρονη, μέ ένα γονατιστό άγγελό στά δεξιά και ένα στά άριστερά της. Τά έγκαινα της νέας έκκλησίας έγιναν τό 1912. Όπως στους "Άγίους Αναγύρους, έτσι και στην έκκλησία αυτή έκκλησιάζόταν πολλές φορές ο "Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ο οποίος έμεινε κατά καιρούς στίς γειτονικές όδους Τάκη και Σαρρή. Τού μεγάλου δηγηματογράφου μας άφιέρωμα στόν ναό της Γέννησης του Χριστού είναι ή τοιχογραφία του βορείου κλίτους, που εικονίζει τούς προφήτες "Ηλία και Έλισαίο.

Η έκκλησία αυτή σήμερα είναι από τίς πιο κομψές και τίς πιο περιποιημένες έκκλησίες της Ίεράς "Αρχιεπισκοπής. "Ηδη ή 1η Έφορεία Βυζαντινών "Αρχαιοτήτων, μέ τό έγγραφο της άριθ. 6939 π.έ./15-1-2003 προς τό "Υπουργείο Πολιτισμού, προτείνει, «λόγω της ιστορικής και καλλιτεχνικής άξίας του Ί. Ν. Γενήσεως του Χριστού», «τήν κήρυξη του ως κτισματος χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας, σύμφωνα μέ τό άρθρο 50 παραγρ. 4 του Ν. 3028/2002 «Γιά τήν Προστασία τών "Αρχαιοτήτων και έν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

10. Μή σοφόμενες έκκλησίες στην περιοχή

Μέσα στά όρια της περιοχής που περιλαμβάνεται από τήν Πλατεία Συντάγματος και τίς όδους Σταδίου, Δραγατσανίου, Ευριπίδου, Πειραιώς, Έρμιου, Ευαγγελιστρίας και Μητροπόλεως, και στην οποία βρίσκονται οι παραπάνω έκκλησίες που μέ συντομία παρουσιάσαμε, παλαιότερα ύπήρχαν ακόμα και οι έξης:

1. **Παναγία ή Ροδακωτίτισσα**, στή συμβολή τών όδών Βουλής και Έρμιου.
2. **Παναγία του "Αγγέλου**, στην όδό Φοκίωνος, κοντά στή νότια πλευρά της όδου Έρμιου. Άνήκε στην οικογένεια Μπενιζέλου.
3. **"Αγνωση**, στή δυτική πλευρά της όδου Ευαγγελιστρίας, μετάξυ τών όδών Έρμιου και Μητροπόλεως, άπέναντι άκριβώς από τό "Υπουργείο.
4. **"Αγία Σιών**, στο οικοδομικό τετράγωνο που σχηματίζουν οι όδοι Έρμιου, Ευαγγελιστρίας, Περικλέους και Καλαμιώτου, άπέναντι από τήν Παναγία τή Ρόμην.

5. **"Άγιος Νικόλαος ή "Άγιος Μάρκος**, κοντά στην άνατολική πλευρά της όδου Κολοκοτρώνη και Μιλτιάδου.

6. **Σωτή**, στην όδό "Άγίου Μάρκου, άριθ. 11. Σωζόταν ως τό 1923.

7. **"Άγιος "Αθανάσιος Ψυρρή**, στην πλατεία, όπου συναντώνται οι όδοι "Αγίων Αναγύρων και "Αριστοφάνους (Ηρώων). Κατεδαφίσθη τό 1856.

8. **"Αγία Μαύρα-"Άγιος Τιμόθεος**, στην όδό "Αθηνών, μετάξυ τών όδών Βύσσης και Καΐρη. Εικόνα τους ύπάρχει στόν γειτονικό ναό του "Άγίου Δημητρίου Ψυρρή.

9. **Παναγία του Μπάμπαρα**, κοντά στην έκκλησία της "Αγίας Μαύρας.

10. **"Αγία Παρασκευή**, στην όδό Βορέα, κοντά στην όδό Καρόρη.

11. **"Άγιος Νικόλαος του Κτενά ή του Βοριά**, στο άνατολικό μέρος της όδου "Αθηνών, στή συμβολή τών όδών Βορέα και Βύσσης.

12. **"Αγία Παρασκευή**, στην νοτιοανατολική γωνία τών όδών "Αγίων Αναγύρων και Λεπενιώτη.

13. **"Αγία Παρασκευή**, στή βόρεια γωνία τών όδών Μύκωνος και Αισώπου, στοΰ Ψυρρή.

14. **Σωτή**, στην όξεια γωνία τών όδών Θέμιδος και Μιαούλη.

15. **"Αγία Θέκλα**, μετάξυ τών όδών Έρμιου, "Αγίας Θέκλας και Κέβητος. Λεγόταν και «"Αγία του Οικονόμου», από τό όνομα του κτίτορος Ιωάννου Οικονόμου, ενός τών γερόντων της ένορίας, ή του επί μακρά έτη έφημερίου της Βαρθολομαίου, που είχε τό άφραίο του Οικονόμου. Η έφέστιος εικόνα της έκκλησίας, που στή διάρκεια της Έπανάστασης του 1821 είχε μεταφερθεί για διάσωση στή Σαλαμίνα, σήμερα προσκυνείται στην Παντάνασσα Μοναστηριακίου.

16. **Σωτήρα του Δικαίου**, στή νότια γωνία τών όδών "Ηβης και "Αποστόλη.

17. **"Αγία Έλεούσα (Παναγία)**, στην όδό "Αγίας Έλεούσης 6 (πρώην Κακουρινοδικέο).

18. **"Άγιος Δημήτριος ο Τριώτης**, στην άνατολική γωνία τών όδών Ευπόλιδος και "Απελλού (κοντά στην πλατεία Δημαρχείου).

19. **"Άγιοι "Απόστολοι**, στή βορειοδυτική γωνία τών όδών "Αρμολίου και "Αριστογέροντος, κοντά στην "Αγορά.

20. **"Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος**, στή συμβολή τών όδών Θεάτρου και Σωκράτους και

21. **"Αγία Τράδα Κεραμεικού**, στην όδό Πειραιώς 67β', δίπλα στή νεότερη όμιώνη έκκλησία, όπου βρίσκεται ή "Αγία Τράπεζα. Ήταν μετόχι της Μονής Καισαριανής. Ήταν σταυρεπίστεγος ναός τών χρόνων της Τουρκοκρατίας. Κατεδαφίστηκε τό 1957. Ο νέος ναός θεμελιώθηκε τό 1940, ήμιτελής ως τό 1954. Έγκαινιάσθηκε στίς 12-12-1955 από τόν τότε έπίσκοπο Ευόιτου (κατόπιν Ζαζάνθου) "Αλέξιο.

Παλαιές έκκλησίες ύπήρχαν και στίς θέσεις όπου βρίσκονται σήμερα οι έκκλησίες του "Άγίου Γεωργίου Καρύτη (στην δμώνυμη πλατεία), της Παναγίας της Χρυσοσπηλιώτισσας (όδός Αϊόλου 60), της "Αγίας Ειρήνης (όδός Αϊόλου 36) και του "Άγίου Δημητρίου (στοΰ Ψυρρή), για τίς όποιες όμως θά γίνει λόγος στο "Ένθετο για τίς «Νεότερες Μνημειακές Έκκλησίες τών "Αθηνών».